



## TERCÜME MAKALE / TRANSLATION:

### BİLİM VE DİN ARASINDAKİ İLİŞKİ NEDİR?\*

“William Lane Craig\*\*, “What is the Relation between Science and Religion?”, Erişim 1 Eylül 2017, <https://www.reasonablefaith.org/writings/popular-writings/science-theology/what-is-the-relation-between-science-and-religion/>”

Çeviri:  
Mehmet Malkoç  
Dr., İzmir İl Vaizi  
[misafirmalkoc@hotmail.com](mailto:misafirmalkoc@hotmail.com)  
<https://orcid.org/0000-0003-4910-6458>

**Atf:** Craig, William Lane. “Bilim Ve Din Arasındaki İlişki Nedir?”. çev. Mehmet Malkoç. *Kader* 15, sy. 3 (2017): 743-752.

1986 yılında Cornell Üniversitesi Rektörü Andrew Dickson White, Hristiyanlık Dünyasında *Bilimin Din ile Harp Tarihi* adlı bir kitap yayınladı. White’ın etkisiyle 20. yüzyılın ilk yarısı boyunca Hristiyan inancı ile bilim arasındaki ilişkileri tanımlamak için “savaş” metaforu çok yaygınlaştı. Batıdaki kültürel baskın görüş, - Hristiyanlar arasında bile- Bilim ve Hristiyanlığın hakikati aramada müttefik değil, hasım olmasıydı.

Örneğin, birkaç yıl önce Kanada’nın Vancouver kentindeki Simon Fraser Üniversitesinde bir bilim filozofuyla “Bilim ve din birbirinden alakasız mı?” sorusu üzerinde bir tartışmam vardı. Kampüse doğru ilerlerken “Bilime karşı Hristiyanlık” başlıklı afiş ve posterler taşıyarak ilan edilmiş tartışmanın reklamını yapan öğrencileri gördüm. Aslında öğrenciler, bu halleriyle Andrew Dickson White’ın yüzyıl önce ilan ettiği aynı savaş zihniyetini devam ettiriyorlardı.

Bununla birlikte aynı yüzyılın ikinci yarısında olan şey, tarihçi ve bilim filozoflarının bu sözde savaş tarihinin bir efsane olduğunu fark etmeye başlamalarıdır. Thaxton ve Pearcey, son kitapları “*Bilimin Ruhu*”nda 1500’lerde

\* Çevirideki numaralı dipnotlar yazara, diğer açıklama dipnotları çevirmene aittir.

modern bilimin ortaya çıkışı ile 1800'lerin sonuna doğru 300 yılı aşkın bir süre boyunca bilim ve din arasındaki ilişkinin bir ittifak olarak tanımlanabileceğine dikkat çekiyorlar. 19. Yüzyılın sonuna kadar, bilim ve inançları arasında bir çatışma görmeyenler Kepler, Böyle, Maxwell, Faraday, Kelvin ve diğerleri gibi tipik Hristiyan bilim adamlarıydı. Bilim ve din arasındaki savaş fikri, daha çok 19. yüzyılının sonlarında, amacı Batıda'ki Hristiyanlığın kültürel hakimiyetini yıkarak doğanın dışında hiçbir şeyin gerçek olmadığını, hakikati keşfetmenin tek yolunun bilim olduğu fikrine sahip Natüralizm ile değiştirmek olan seküler düşünürlerce özenle beslenen bir son icattır. Onların gündemlerini devam ettirmekte oldukça başarılı oldular. Fakat 20. yüzyılın ikinci yarısında bilim felsefecileri, bilim ile din arasındaki "savaş" fikrinin açıkça bayağılaştırıldığının farkına varmışlardır. Artık bugün White'nin kitabı kötü bir şaka, tek taraflı ve çarpıtılmış propaganda parçası olarak kabul edilmektedir.

Bugün bazıları bilim ve dinin birbirlerine düşman olarak görülmemesi gerektiğini ancak birbirlerine dost olduklarının da kabul edilmemesini düşünmektedir. Bilim ve din karşılıklı ilgisiz olup birbirleriyle örtüşmeyen etki alanlarına sahiptir. Bazen "Bilim gerçeklerle ilgilenir, Din inançla ilgilenir" gibi sloganları duyarsınız. Fakat bu, bilimin ve dinin kötü bir karikatürüdür. Çünkü bilim, alemi araştırırken bilimsel olarak çözülemeyen fakat teolojik bir perspektif ile aydınlanabilecek felsefi karakterde soru ve problemler ile karşılaşır. Aynı şekilde, dinin dünya hakkında gerçekçi bir iddiada bulunmadığı da son derece yanlıştır. Dünya dinleri alemin ve insanlığın kökeni ve doğası hakkında farklı ve çelişkili iddialarda bulunur ve hepsi doğru olmayabilir. Bu yüzden bilim ve din, kesişen ve veya kısmî olarak çakışan iki dairedir. Bu kesişme bölgesinde diyalog gerçekleşir.

Ve son çeyrek asırda bilim ve din arasındaki gelişen bir diyalog, Kuzey Amerika ve Avrupa'da devam etmektedir. Termodinamiğin tarihi ve felsefesi konulu konferanstan önceki konuşmasında önde gelen İngiliz Fizikçi P. T. Landsberg, tartışmış olduğu bilimsel bir teorinin teolojik etkilerini birden keşfetmeye başladı. O, şunu gözlemledi:

"Bilimin teolojik imaları hakkında bilimsel bir toplantıda konuşmak bir tabuyu yıkmak gibi görünmektedir. Ancak böyle düşünenler tarihte kaldı. Son 15 yılda bu tabu dama atıldı ve bilimin ve teolojinin etkileşimine dair konuşma da aslında egemen olan görüşe uyuyorum..."

Avrupa Bilim ve Teoloji Araştırmaları Derneği, Bilim ve Din Forumu, Berkeley Teoloji ve Doğa Bilimi Merkezi ve diğerleri gibi bu diyalogu destekleyen çok sayıda topluluk ortaya çıkmıştır.

Berkeley Merkezi ve Vatikan Gözlemevi tarafından destekli süregelen konferanslarda Stephen Hawking ve Paul Davies gibi tanınmış bilim adamlarının, John Polkinghorne ve Wofhart Pannenberg gibi seçkin teologlarla bilimin teolojiye etkilerini araştırmaları özellikle önem taşımaktadır. Sadece bilim ve din arasındaki diyaloga vakfedilmiş *Zygon* ve *Perspectives on Science and Christian Faith* gibi profesyonel dergiler değil, daha önemlisi *Nature* ve *The British Journal for the Philosophy of Science* gibi seküler dergiler bilim ve din arasındaki karşılıklı

etkileşimi konu edinen makalelere sahiptir. Templeton Vakfı bilim ve din sahasındaki milyonlarca dolarlık Templeton Ödülü'nü bilim ve din konusundaki çalışmalarından dolayı Paul Davies, John Polkinghorne ve George Ellis gibi seçkin ve bütünlendirici düşünörlere verdi. Bilim ve teoloji arasındaki diyalog günümüzde çok önemli bir yere geldiğinden Cambridge Üniversitesi ve Oxford Üniversitesi bilim ve teoloji kürsüleri kurmuşlardır.

Bütün bu bilgileri bir noktayı örneklemek için paylaşıyorum. Bilim ve dinin birbiriyle ilgisiz olduklarını düşönen insanların kedinin çantanın dışına çıktığını anlamaları gerekir; ve onu geri çantaya katma imkanının kalmadığını açıkça söylemeliyim. Bilim ve din, karşılıklı önemli ilgi alanlarına sahip olduklarını ve birbirine önemli katkıda bulduklarını keşfetti. Bundan haz etmeyen kimseler, ikisi arasındaki iletişimi kesmemek ve onu anlamsız göstermemek şartıyla diyaloga katılmamayı seçebilir.

Öyleyse bilim ve dinin gerçeğı araştırmada iki müttefik olarak görev yaptığını yöntemleri birlikte keşfedelim. En genelden başlayarak özele doğru bilim ve dinin birbirleriyle ilgili olduklarını gösteren altı başlığı önermeme izin verin.

## 1. Din, bilimin gelişebileceğı kavramsal çerçeveyi sağlar.

Bilim insanlık için doğal bir hadise değıldir. Çünkü Bilim yazarı Loren Eiseley'nin vurguladığı gibi, bilim, gelişmek için "eşsiz bir toprak" isteyen "icat edilmiş bir kültür kurumudur".<sup>1</sup> Bilimin ilk kıvılcımları eski Yunanlılarda ve Çinlilerde ortaya çıkmasına rağmen modern bilim, Avrupa medeniyetinin çocuğudur. Bu niçin böyledir? Bu, Hristiyan inancının Batı kültürüne olan eşsiz katkısındanadır. Eiseley'in söylediğı gibi nihayetinde bizzat açık, anlaşılır biçimde bilimin deneysel yönetimini ortaya çıkaran Hristiyan dünyasıdır.<sup>2</sup> Hristiyanlık, panteistik veya animistik dinlerin aksine, dünyayı ilahi ya da ruhlarca ikamet edilen bir yer olarak görmez. Aksine, onu tasarlayan ve varlığa getiren aşkın bir yaratıcının tabii ürünüdür. Böylece dünya keşfetmeye ve buluş yapmaya uygun rasyonel bir yerdir.

Dahası, bilimsel girişimler, bilimsel olarak ispat edilemeyen fakat Hristiyan dünya görüşü tarafından kefil olunan belli varsayımlara dayanmaktadır. Örneğın, dış dünyanın düzenli doğası, dünyayı tanımada bilişsel yetilerimizin güvenilirliği ve bilimde kullanılan ahlaki değerlerin objektifliği yasaları bunlardan bazılarıdır. Şunu vurgulamak isterim ki, bilim bu varsayımlar olmadan var olamaz. Fakat bu varsayımlar bilimsel olarak da ispatlanamaz. İlginçtir ki bunlar, Hristiyan dünya görüşünün bölümü ve parçası olan felsefi varsayımlardır. Dolayısıyla din, bilimin var olabildiğı kavramsal çerçeveyi sağladığından bilim ile ilişkilidir. Dahası

<sup>1</sup> Loren Eiseley, "Francis Bacon," in *The Horizon Book of Makers of Modern Thought* (New York: American Heritage Publishing, 1972), 95-96.

<sup>2</sup> Loren Eiseley, *Darwin's Century* (Garden City, N. Y.: Doubleday, 1958), 62. Eiseley'in Nancy Percy ve Charles Thaxton'a olan göndermelerine teşekkür borçluyum. *The Soul of Science* (Wheaton, Ill.: Crossway Books, 1994).

tarihsel olarak Hristiyan dini, modern bilimin doğduğu ve beslendiği kavramsal çerçeveyi sağladı.

## 2. Bilim, dinin iddialarını hem doğrulayabilir hem de yanlışlayabilir.

Dinler, doğal dünyaya dair iddialarda bulunduğu bilim alanında kesişirler ve aslında bilimsel araştırmalar ile doğrulanabilen veya yanlışlanabilen tahminler yapar. Her biri için örnekler verelim:

İlk olarak yanlışlama örnekleri. Bazı örnekler açıktır. Gökyüzünün Atlas'ın omuzlarında dinlendiği veya dünyanın büyük bir kablumbağanın sırtında olduğu fikrine sahip eski Yunan ve Hind dinlerinin görüşleri kolayca yanlışlanabilir. Fakat daha ince örnekler de mevcuttur.

Adı kötüye çıkmış örneklerden biri, Orta Çağ Kilisesinin Galileo'nun güneşin değil de dünyanın güneşin etrafında döndüğüne dair görüşünü kınamasıdır. Belli İncil bölümlerinin yanlış yorumlanmasına dayanarak (Pasaj: 93.1.: "Tanrı, dünyayı kurmuştur ve asla hareket etmeyecektir.") Orta Çağ teologları dünyanın hareket ettiğini inkâr ettiler. Bilimsel kanıt, nihayetinde bu hipotezi yanlışladı ve Kilise, nihayetinde gecikmeli olarak hatasını kabul etti.

Bilimin dini bir görüşü yalanlamasına diğer ilginç örnek ise Taoizm ve Hinduizm'in belli formları gibi Uzakdoğu dinlerinin çeşitli iddialarından, dünyanın ilahi ve bu yüzden ebedi olmasıdır. Bu asırda evrenin genişlemesinin keşfi, her madde ve enerjinin ebedi olmaktan uzak, fiziki uzayın ve zamanın kendilerinin de hiçbir şeyin var olmadığı sonlu bir geçmişin bir noktasında var olduğunu ortaya koymaktadır. Stephen Hawking'in 1996 yılında "*Zaman ve Uzayın Doğası*" adlı kitabında dediği gibi "Bugün artık herkes evren ve zamanın kendisinin Big Bang'da bir başlangıcının olduğuna inanıyor."<sup>3</sup> Ancak Evren Big Bang'da var olduysa, o zaman evren, zaman bakımından sonlu ve geçici olup sonludur. Bu yüzden Panteistik dinlerin iddia ettiği gibi ne ilahi ne de sonsuzdur.

Diğer taraftan yine bilim dini iddiaları doğrulayabilir. Örneğin, Yahudi ve Hristiyan inancının temel prensiplerinden biri olan Tanrının evreni sonlu zaman öncesinde yoktan var ettiği. İncil, "Tanrı, başlangıçta gökleri ve yeri yarattı." (Bölüm 1.1.) sözü ile başlar. İncil, evrenin bir başlangıcının olduğunu öğretir. Bu öğreti, diyalektik materyalizm dahil hem eski Yunan felsefesi ve hem de modern Ateizm tarafından reddedilmiştir. Sonra 1929'da evrenin genişlemesinin keşfi ile bu öğreti ani ve belirgin şekilde kabul edildi. Fizikçiler John Barrow ve Frank Tipler, evrenin başlangıcından bahsederken tam anlamıyla öncesinde hiçbir şey var olmadığı bir tekillikten (singularity) uzay ve zaman meydana geldi. Eğer evren

<sup>3</sup> Stephen Hawking and Roger Penrose, *The Nature of Space and Time*, The Isaac Newton Institute Series of Lectures (Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1996), 20.

böylesine bir tekillikten ortaya çıktı ise, biz hakikaten yoktan (*exnihilo*) bir yaratılışa sahibiz demektir."<sup>4</sup> Tüm beklentilerin tersine bilim, dinin bu verisini doğruladı.

NASA'nın Goddard Uzay Araştırmaları Enstitüsünün Başkanı olan Robert Jastrow bunu şu şekilde ifade ediyor:

"Bilim adamı cehaletin dağlarına tırmandı. En yüksek zirveye ulaşmada son kayayı fethederken orada asırladır oturmakta olan bir grup teolog tarafından karşılandı."<sup>5</sup>

Bir dini inancın ikinci bir bilimsel doğrulaması ise, dünya akıllı bir tasarımın ürünüdür diyen büyük tek tanrılı inançların iddiasıdır. Başlangıçta bilim adamları, evrenin baştaki koşulları ne olursa olsun, nihayetinde evrenin bugün gördüğümüz kompleks yaşam formlarına evrileceğini düşünüyorlardı. Ancak son kırk yıl zarfında bilim adamları, kozmostaki akıllı yaşamın ortaya çıkışına ve evrimine izin vermek için Big Bang'deki başlangıç koşullarının hassas dengesi ve karmaşıklığı karşısında serseme dönmüşlerdir. Fizik ve astrofizik, klasik kozmoloji, kuantum mekaniği ve biyokimyanın çeşitli alanlarındaki keşifler, akıllı yaşamın varlığının, fiziksel sabitlerin ve niceliklerin hassas dengesine bağlı olduğunu tekrar tekrar ortaya koymuştur. Bunlardan herhangi biri biraz değişirse, denge bozulurdu ve hayat var olmazdı. Gerçekte evren, akıllı yaşamın üretimi için başladığı andan itibaren anlaşılabilir bir şekilde ince ayarlanmış gibi görünüyor. Bugün biz, yaşamı yasaklayan evrenlerin, bizimki gibi hayata izin veren herhangi bir evrenden çok daha olası olduğunu biliyoruz. Bu ne kadar bir olasılıktır?

Cevap, anlaşılabilir ve hesaplanmaz bir şekilde evrenin yaşama izin verme şansının son derece küçük olmasıdır. Örneğin Stephen Hawking,

Big Bang'den bir saniye sonra evrenin genişlemesi yüz bin milyon kere milyonda daha küçük olsaydı, evren içine çöker ve ateş topuna dönüşürdü tahminini yapar.<sup>6</sup> P. C. W Davies, daha sonraki yıldız oluşumları (ki onlarsız gezegenler var olmazdı) için uygun başlangıç koşullarının oluşmasına karşı ihtimalin en azından milyar kere milyarda biri takip eden sıfır olduğunu hesaplamıştır.<sup>7</sup> Ayrıca o şunu da tahmin etmektedir ki çekimin gücündeki değişimin veya bir kısmında 10 üzeri 100 değerinde zayıf güç değişimi olması, yaşama uygun bir evrenin oluşumunu engelleyebilirdi.<sup>8</sup> Big Bang'de var olan böyle bir takım nicelikler ve sabiteler vardır ki bunlar; evrenin hayata izin vermesi için bu şekilde ince ayarlanmış olmalıdır. Böylece başımız anlaşılabilir sayıların içinde dönünceye kadar imkânsızlık, imkânsızlık ile çarpılmaktadır.

Bu sabiteler ve niceliklerin, oldukları değere sahip olmaları için fiziksel bir sebep yoktur. Eski agnostik, fizikçi Paul Davies, "Bilimsel çalışmalarım yoluyla evrenin şaşırarak derecede beceri ile bir araya getirildiğine daha güçlü bir şekilde inanır

<sup>4</sup> John Barrow and Frank Tipler, *The Anthropic Cosmological Principle* (Oxford: Clarendon Press, 1986), 442.

<sup>5</sup> Robert Jastrow, *God and the Astronomers* (New York: W. W. Norton, 1978), 116.

<sup>6</sup> Stephen W. Hawking, *A Brief History of Time* (New York: Bantam Books, 1988), 123.

<sup>7</sup> P. C. W. Davies, *Other Worlds* (London: Dent, 1980), 160-61, 168-69.

<sup>8</sup> P. C. W. Davies, "The Anthropic Principle," in *Particle and Nuclear Physics* 10 (1983): 28.

oldum ki bunun sadece kaba bir gerçeklik olmasını kabul edemem.”<sup>9</sup> der. Aynı şekilde Fred Hoyle, gerçeklerin sağduyulu bir yorumu, süper bir aklın fizikle oynadığını ortaya koyar.<sup>10</sup>

Akıllı yaşam için büyük patlamadaki ince ayarı keşfetmemiz, birisinin Gobi Çölün’de zorlukla yürürken bir kum tepesinin yuvarlanması ve aniden Empire State Binası büyüklüğünde bir gökdelen ile karşı karşıya kalması gibidir. Bu olayın şans eseri meydana gelmiş olması önerisine çılgınca reddederdik. Aynı şekilde bu fikri anlamsız bulurduk. Orada kum taneciklerinin herhangi bir düzene girmesi imkansızdır ve açıklama imkânı da yoktur.

Bunun sebebi nedir? Çünkü gökdelen, kum taneciklerinin rastgele düzeninden -bir araya gelmesinden- uzak bir karmaşıklık sergiler. Ancak gökdelenin karmaşıklığı neden bizde özel bir etki bırakmalı? John Leslie, çünkü karmaşık gökdelenin açık bir izahı kum taneciklerinin rastgele dizilişiyle değil akıllı dizayn iledir der.<sup>11</sup> John Leslie evrendeki yaşam için başlangıç koşullarının ince ayarının akıllı dizaynın açık tanımına işaret ettiği sonucunu çıkarır.

Dolayısıyla bilim, dinin iddialarını hem doğrulayabilir hem de yanlışlayabilir.

### **3. Bilim, dinin çözmeye yardımcı olabileceği metafizik problemlerle karşılaşır.**

Bilim açıklamak için kanmak bilmez bir susuzluğa sahiptir. Fakat nihayetinde bilim, açıklama kabiliyetinin sınırlarına ulaşır. Örneğin bilim, niçin evrende çeşitli varlıkların olduğunu açıklarken en sonunda evrenin kendisinin niçin var olduğu sorusuyla yüzleşiyor. Burada evrenin zamansal başlangıcı hakkında bir soruya ihtiyaç olmadığına dikkat edin! Uzay- zaman başlangıçsız ve sonsuz olsa bile biz, uzay zamanının niçin var olduğunu sorabiliriz. Fizikçi David Park, “Uzay zamanının niçin var olduğuna gelince, bu mükemmel iyi bilimsel bir soru gibi görünüyor, ama kimse ona nasıl cevap vereceğini bilmiyor.” diye düşünür.<sup>12</sup>

Burada teoloji yardım edebilir. Geleneksel teistler, uzay ve zamanın mümkün evrenin yaratıcısı olan Tanrı’yı, var olmaması imkânsız zorunlu varlık olarak tasavvur ederler. Böylece Tanrı’ya inanan kimse, bilimin nihai açıklama için susuzluğunu giderecek kaynaklara sahiptir. Bu akıl yürütmeyi basit bir argüman formunda sunabiliriz:

- a. Var olan herşey varlığının bir açıklamasına sahiptir. (Ya kendi doğasının zorunlu kılması ya da harici bir sebep).
- b. Evren kendi varlığının bir açıklamasına sahip ise, bu açıklama Tanrı’dır.
- c. Evren vardır.

<sup>9</sup> Paul Davies, *The Mind of God* (New York: Simon & Schuster: 1992), 16.

<sup>10</sup> Fred Hoyle, “The Universe: Past and Present Reflections,” *Engineering and Science* (November, 1981), 12.

<sup>11</sup> John Leslie, *Universes* (London: Routledge, 1989), 10, 121.

<sup>12</sup> David Park, *The Image of Eternity* (Amherst: University of Massachusetts Press, 1980), 84.

d. Bu yüzden evrenin varlığının açıklaması Tanrı'dır.

#### 4. Din, bilimsel teoriler arasında hüküm vermeye yardımcı olabilir.

Ünlü bilim felsefecisi Lawrence Sklar şöyle der: "Bir bilimsel teorinin diğer bilimsel bir teori yerine benimsenmesi, bazen çok önemli durumlarda, zor (bilimsel) verilere dayandığı kadar felsefi kabullere de dayanır..."<sup>13</sup> Özellikle zıt iki teorinin deneysel olarak eşdeğer olduğu durumlarda bir kimse, kanıt temelinde ikisi arasında karar veremez ve dini ilgiler dahil olmak üzere metafizik ilgiler devreye girer.

Özel İzafiyet Teorisi buna en güzel örnektir. Özel izafiyetin matematiksel özünü açıklamak için iki yol vardır. Einstein'ın değerlendirmesinde, hareket halindeki farklı gözlemcilerin durumlarıyla ilgili olan şimdiden öte, dünyada mutlak bir "şimdi" yoktur. Eğer siz ve ben karşılıklı hareket edersek, benim için şimdi olan şey, senin için şimdi değildir. Fakat H.A. Lorentz'in\* yorumuna gelince dünyada mutlak bir şimdi vardır. Ancak şu anda dünyada hangi olayların gerçekleştiğinden emin olamıyoruz; çünkü hareket, ölçüm araçlarımızı etkiliyor. Hareketli saatler yavaş çalışıyor, hareketli ölçüm cihazları kasılıyor. Einstein ve Lorentzian'ın yorumları deneysel olarak eşdeğerdir. Aralarında karar verebileceğin bir test imkânı da yoktur.<sup>14</sup> Ancak eğer Tanrı varsa Lorentz'in haklılığını savunmak isterim. İşte benim savunmam:

a. Eğer Tanrı var ise, o zaman Tanrı zamanın içindedir.

Bu doğrudur, çünkü sonuca sebep olarak Tanrı, hakikaten dünya ile ilgilidir. Ancak zamansal bir sonucun nedeni ya öncesinde ya da aynı zamanda var olmalıdır. Öyleyse Tanrı zamanın içindedir.

b. Eğer Tanrı zamanda ise, o halde bir gözlemci vardır.

Tanrı zamansal olarak dünyaya aşkın ve dünyada var olan her şeyin nedeni olduğundan, O'nun dünya üzerindeki perspektifi gerçek bir perspektiftir.

c. Eğer imtiyazlı bir gözlemci var ise, öyleyse mutlak bir şimdi vardır.

Tanrı imtiyazlı bir gözlemci olduğundan O'nun şimdisi imtiyazlıdır. Bu yüzden Lorentz'in iddia ettiği gibi mutlak bir şimdi vardır.

<sup>13</sup> Lawrence Sklar, *Space, Time, and Spacetime* (Berkeley: University of California Press, 1976), 417.

\* Hollandalı fizikçi. (1853-1923) Ülkesinde çeşitli üniversitelerde profesör ve araştırmacı olarak çalıştı. Maddenin elektron kuramını ilk olarak ortaya attı ve elektronun, elektriğin kaynağı olduğunu açıkladı. Ayrıca, hareket durumundaki bütün cisimlerin, hız doğrultusunda büzülerek kıaldığını öne sürdü ve bu büzülmenin değerini veren formülü kurdu. 1902 Nobel Fizik Ödülü'nü Pieter Zeeman ile paylaştı. "Lorentz formülleri", Einstein'a görelilik kuramını bulma olanağını sağladı.

<sup>14</sup> Aslında, bu cümle özellik taşımaktadır; Bell teoremine göre kuantum mekaniğinin tahminlerini doğrulayan Aspect deneylerinin bir sonucu olarak şimdi biz, Lorentzian yorumunu haklı çıkaran uzak olaylar arasındaki mutlak eşzamanlılık ilişkilerini doğrulamak için önemli ampirik gerekçelere sahibiz. Bundan dolay Lorentzian yorumunu haklı çıkarıyor.

Bu gerçekten şaşırtıcı bir çıkarımdır. Kesin olarak inanıyorum ki eğer Tanrı varsa, Einstein'ın torisinden ziyade Lorentz'in görelilik teorisi doğrudur. Dinin bir teorinin doğru, diğer bir teorinin yanlış olduğunu göstermek için bundan fazla bilim ile gerçek bir ilişki kurabileceğine hayal etmek zordur.

## 5. Din, bilimin açıklayıcı gücünü arttırabilir.

Dünyanın çağdaş bilimsel görüşünün temel şartlarından biri, biyolojik karmaşıklığın daha ilkel yaşam biçimlerinden evrimleşmesidir. Maalesef, bugünkü Yeni Darvinci sentez, biyolojik karmaşıklığın tedrici yükselişinin açıklamasında yetersiz bir açıklama olarak gözüküyor. İlk aşamada, Yeni Darvinci doğal seleksiyon ve tesadüfi mutasyon mekanizması tek başına duyarlı yaşam yaratmak için çok yavaş işlemektedir. Antropik Kozmoloji Prensipte (Anthropic Cosmological Principle) Barrow ve Tipler, DNA temelli genetik kodun gelişmesi, mitokondri ve fotosentezin kaynağı, oksijene ihtiyaç duyan solunumun gelişmesi gibi diğer aşamalar dahil insan ırkının -homo sapiens- evrimleşmesinde on adım sayar. Bunlardan her biri öyle imkansızdır ki gerçekleştirmeleri öncesinde ana sıra yıldızı olarak güneş dururdu ve dünyayı yakardı.<sup>15</sup> Onlar, homo sapiensin bilgi işleme yeteneğiyle karşılaştırabilecek akıllı yaşamın görünen evrendeki bir başka gezegende evrilmesi ihtimalinin imkânsız derecede düşük olduğuna yönelik evrimcilerin arasında genel bir konsensüsü rapor ettiler.<sup>16</sup> Fakat durum böyleyse, biri yardım edemez fakat merak eder: doğalcılığı benimsemekten başka niçin bu gezegende tesadüfen geliştiğine inanmalıyız? İkincisi gelişigüzel mutasyon ve doğal seleksiyon, indirgenemez karmaşık sistemlerin kökeni için problem oluşturmaktadır. *Darwin'in Kara Kutu* adlı son kitabında mikrobiyolog Michael Behe, silia veya protein taşıma sistemi gibi bazı hücrel sistemlerin tüm parçalar hazır ve işler olmadıkça inanılmaz derecede karmaşık mikroskobik makinalar olduğunu açıklıyor.<sup>17</sup> Neo-Darvinci sentez içinde böyle indirgenemez karmaşık sistemin gelişigüzel mutasyon ve doğal seleksiyon ile nasıl evrimleşeceğine dair bir anlayış yoktur. Onlara göre mevcut evrim teorisinin açıklayıcı gücü sıfırdır. Fakat Bey'e göre diğer bir bağlamda tereddütsüz istihdam ettiğimiz indirgenemez karmaşıklığı açıklamak için bir "akıllı tasarım" izahı vardır. O, dünya üzerindeki en temel sevideki yaşamın temel bileşenlerinin akıllı bir aktivitenin ürünü olduğu sonucuna varıyor.<sup>18</sup> Biyolojik karmaşıklığın tedrici evrimi, sürecin yalnız kör bir işleyişten ziyade ardında akıllı bir neden varsa daha iyi açıklanabilir. Neticede Teist, doğa bilimcinin yoksun olduğu hazır açıklayıcı kaynaklara sahiptir.

<sup>15</sup> Barrow and Tipler, *Anthropic Cosmological Principle*, 561-65.

<sup>16</sup> a.g.e., 133.

<sup>17</sup> Michael J. Behe, *Darwin's Black Box* (New York: Free Press, 1996).

<sup>18</sup> a.g.e., 193.



## 6. Bilim, sonucu dini öneme haiz bir argümanda bir öncül tesis edebilir.

Orta çağ Teoloğu Thomas Aquinas, Tanrı'nın varlığı adına girdiği tüm argümanlarında evrenin ezeli olmadığını varsayardı. Çünkü evrenin var olmaya başladığını düşünmek teistler için işleri kolaylaştırdı. O, "Dünya ve hareket bir ilk başlangıca sahipse, bazı sebepler bu dünya ve hareketin başlangıcında açıkça yerini almalıdır." der. (*Summa contra gentiles* 1. 13. 30). Dahası Orta Çağ boyunca evrenin geçmişteki sonluluğunu kanıtlamak için açıkça bir deneysel yol yoktu. Fakat bu yüzyılda Genel İzafiyet Teorisinin kozmolojiye uygulanması ve evrenin genişlediğinin keşfi, Tanrı'nın varlığı adına başarılı bir savunmada kaybedilmekte olan varsayımı felsefi teoloğun tam kucağına düşürmüş gibi gözükmektedir.

- a. Var olmaya başlayan her şey bir nedene sahiptir.
- b. Evren var olmaya başladı.
- c. Bu yüzden evren, bir nedene sahiptir.

İkinci varsayım, astronomi ve astrofizikçe dair hemen hemen her metinde bulunabilen dini açıdan tarafsız bir cümledir. Ancak bu ateisti çok zor bir durumda bırakır. Oxford Üniversitesinden Anthony Kenny'nin ileri sürdüğü fikre göre, Big Bang teorisinin savunucusu eğer Ateist ise, en azından evrenin hiçbir şey ile ve hiçbir şeyden meydana geldiğine inanmalıdır.<sup>19</sup>

Fakat, elbette bu metafizik olarak imkansızdır. Hiçbir şeyden hiçbir şey gelir. Öyleyse evren neden yok değil de vardır? Evreni varlığa getiren bir neden olması gerektiği makuldür. Konunun doğası gereği mantıklı olan, uzay ve zamanın bu nedeni, nedensiz, değişmez, zamansız ve evreni yaratan, hayal edilemeyecek derecede güçlü, madde ötesi bir varlık olmalıdır. Dahası onun aynı zamanda bir zât olması gerektiğini savunurdum. Çünkü evren gibi zamansal bir sonuca zamansız bir neden başka nasıl olabilirdi? Neden, kişisel olmayan zorunlu ve yeterli koşulların bir dizisi ise, o zaman sonuç bir etki olmadan asla var olamazdı. Neden, ebedi olarak mevcut ise, o zaman aynı şekilde sonuç da ebedi olarak mevcut olurdu. Nedenin zamansız olması ve sonucun zamanda başlamasının tek yolu, önceden belirleyici şartlar olmaksızın zamanında bir etki yaratmayı özgürce seçen zâti bir fâil (personel agent) olmasıdır. Böylece biz sadece evrenin aşkın nedenini değil, onun özel yaratıcısını da ortaya koymuş oluyoruz.

Bütün bu anlatılanlar "Bilim Tanrı'nın var olduğunu ispatlıyor." gibi bazı saf ve basit bir yargıda bulunmak için değildir. Şunu söylemek gerekir ki bilim, sonucu dini öneme sahip bir argümanın öncülünün hakikat olduğunu tesis edebilir.

Özetle, bilim ile dinin karşılıklı ilgili oldukları altı farklı yolu görmüş olduk. Bunlar:

1. Din, bilimin gelişebileceği kavramsal çerçeveyi sağlar.

<sup>19</sup> Anthony Kenny, *The Five Ways: St. Thomas Aquinas Proofs of God's Existence* (New York: Schocken Books, 1969), 66.

2. Bilim, dinin iddialarını hem doğrulayabilir hem de yanlışlayabilir.
3. Bilim, dinin çözmeye yardımcı olabileceği metafizik problemlerle karşılaşır.
4. Din, bilimsel teoriler arasında hüküm vermeye yardımcı olabilir.
5. Din, bilimin açıklayıcı gücünü arttırabilir.
6. Bilim, sonucu dini öneme sahip bir argümanın öncülünün hakikat olduğunu tesis edebilir.

Neticede bilim ve din, düşmanlar olarak veya karşılıklı ilgisiz şekilde düşünülmemesi gerektiğini görmüş olduk. Dahası verimli bir şekilde etkileşim kurabilecekleri çeşitli yollar gördük. Sonuçta tüm bunlardan dolayı bu iki disiplin arasında bu şekilde gelişen bir diyalog vardır ve halen devam etmektedir.